Ó, testvér merre visz az utad?
Arany János: Toldi

A foglalkozás időtartama: 90 perc

Foglalkozás az Arany János: Toldi című kisfilmhez

Toldi Miklóst mindenki hősként ismeri. Az is. De: mint minden hősnek, rejtett oldala is van. Ő a kisebbik fiú, aki testközelből éli meg édesapja elvesztésének következményeit, ő az, aki nem teljesítheti be az álmait, s ő az, aki céltáblája a nagyobbik testvér bántalmazásainak. Mit lehet tenni egy ilyen helyzetben? Milyen hatással van a folyamatos bántás egy fiatal lélekre? Hasonló kérdésekre keressük a választ a résztvevőkkel közösen.

Célcsoport	9–12. évfolyam
Időkeret	90 perc
Drámás fókusz	Hogyan hat egy emberre a társadalmi deklasszálódás, a családon belüli megkülönböztetés, a lelki bántás?
Téma és tanulási terület	Testvérkapcsolatok, testvéri versengés, szülői magatartás, bántás és bosszúállás
Főbb kompetenciák (2 db)	Személyes és társas kompetenciák, gondolkodás kompetenciái
TUDÁS (Mit emelünk ki a műből?) **KÉPESSÉG Milyen változást szeretnénk eredményezni?)** **ATTITŰD (Milyen viszonyt hozunk létre a művel?)**	**Tudás:** Ismerje meg az abúzus jelenségét a különböző alá- és fölérendelt viszonyok kapcsán. **Képesség:** Szülessen meg benne a hajlandóság és vágy az adott helyzet megváltoztatására. Használja ezt a képességét döntési helyzetben, a következmények értékelésének lehetőségével. **Attitűd:** Empátiát érezzen az embertársai iránt, ismerje fel az abúzus jelenségét, merjen kiállni saját magáért és másokért, törekedjen arra, hogy minél kevesebb ilyen eset történjen a hétköznapokban.
Gyakorlatok összefoglaló ismertetése – módszertan – élmény	gondolatkövetés, kiscsoportos tabló, kiscsoportos improvizáció
Eszközigény	papír, íróeszközök, zsírkréták vagy színes ceruzák

A film alapjául szolgáló irodalmi műhöz való viszony jele: ß	**Konvenciók típusa jele: ¤**	**Fejleszteni kívánt kompetenciaterület jele: #**
● 5-legközelebbi ● 1-legtávolabbi	● szóbeli (SZ) ● írásos (Í) ● vizuális (V) ● performatív (P)	● digitális (D) ● személyes és társas (SZT) ● önkifejezés (Ö) ● munkavállalói (M) ● tanulás (T) ● kommunikációs (K) ● gondolkodás (G)
További jelmagyarázat az óravázlatokhoz: ● Az oktatók ***dőlt betűvel*** olvashatják az egyes foglalkozáselemek célját. ● A tanári narrációkat **„IDÉZŐJELBE TETT SZÖVEGRÉSZEK”** jelölik.		

1. Bevezetés 1 perc

ß: 1
¤: SZ
#: K

A cél megismertetni a diákokkal, hogy mi fog történni a mai órán.

„A mai óránk középpontjában egy olyan személy áll, akiről már biztos, hogy hallottatok. Már csak azért is, mert hihetetlen hőstetteket hajtott végre, viszont olyan oldala is van, amit nem szívesen tár a külvilág elé.”

2. DC/Marvel kisokos 5 perc

ß: 1
¤: SZ, V
#: D, K

Bemelegítő játék, cél a ráhangolódás az órára.

Google kérdőív vagy Kahoot segítségével, amit ki is vetíthetünk az interaktív táblára, válaszoljunk közösen a feltett kérdésekre, állításokra. Kire, melyik általunk ismert hősre igazak a kivetített állítások a felsoroltak közül? Ha nincs interaktív tábla, akkor kérdezz-felelek alapon is működhet a játék. A drámatanár felteszi a kérdést és közösen keresünk rá válaszokat.

„Mutatnék nektek néhány állítást. Arra kérlek titeket – pusztán a játék kedvéért –, hogy találjunk közösen válaszokat a feltett kérdésekre: melyik hősre vagy szuperhősre igaz a következő állítás?”

1. Gyermekként elvesztette az édesapját és/vagy édesanyját…
   (pl.: Batman – Bruce Wayne, Vasember – Tony Stark, Superman – Clark Kent, Pókember – Peter Parker, Űrlord – Peter Quill)

2. Nincs pénze / gazdag volt, de elszegényedett…
   (pl.: Doctor Strange – Dr. Stephen Strange, Pókember – Peter Parker)

3. A testvérével nincs jóban / a tesóját sztárolja a család…
   (pl.: Thor vs. Loki)

4. Hétköznapi ember, nincs szuperképessége, a saját erejét használja, illetve technikai tudásával pótolja ezeket a hiányosságait…
   (pl.: Batman – Bruce Wayne, Vasember – Tony Stark, Fekete Özvegy – Natasa Romanov)

5. A társadalmi ranglétra alján van, sokat bántották, illetve bántják a társai, kollégái. Gyakran lenézik, sajnálják…
   (pl.: Superman – Clark Kent, Pókember – Peter Parker)

6. Van egy segítője, amolyan apa/anyafigura az életében, aki mindig mellette áll…
   (pl.: Batman – Bruce Wayne, Pókember – Peter Parker)

„Ha azt mondom, hogy van egy (szuper)hős, aki nem volt a listán, magyar és tanultunk róla az iskolában, de ami a legfontosabb, minden felsorolt állítás igaz lenne rá, kit mondanátok? Ki ő? … Toldi Miklós. Azt szerintem sokan tudjuk, hogy tényleg vitéz volt, hőssé vált, de nem volt az élete egyszerű. Egy tanórában lehetetlen lenne összefoglalni és körüljárni minden szegmensét ennek a műnek, de egy kis szeletére ránézhetünk: egy problémára Toldi Miklós életéből. Erről árulkodik a következő kisfilm, ezt nézzük meg közösen.”

<u>3. A kiindulópont</u> 7 perc

ß: 5
¤: SZ
#: G

A film levetítése.

„Nagyon nehéz lenne a Toldi történetét 6 percbe belesűríteni, nem is tesszük. Amit most látni fogtok, az csak egy kis szelete az egésznek és leginkább a testvérpár, Miklós és György viszonya áll a középpontban.”

<u>4. Reflexió</u> 3 perc

ß: 5
¤: SZ
#: G

A film elemzése, felmerülő kérdések tisztázása.

Lehetséges kérdések:

- „A film két idősíkon játszódik, ez értelmezhető volt-e?
- Az egyik a jelen és van egy múltbéli sík. Emlékeztek mik voltak ezek?
- Hogyan ábrázolta a film a jelent és hogyan a múltat?”

5. Gondolatkövetés - egész csoportban 10 perc

ß: 3
¤: P
#: G

A cél a szereplők ki nem mondott mondatainak, motivációinak feltérképezése, kapcsolatteremtés

5./a

„Kellene nekem két szereplő, akik segítenek, hogy újra végigmenjünk a történet kulcspontjain. Csak ide kellene állni a kör közepére, nem is kell megmozdulni, sem beszélni, csak megjeleníteni a szereplőket: ebben segítek, hogy melyik pillanatra gondoltam. A többiektől azt szeretném kérni, hogy ha megvan a kép, akkor mondjuk ki azt a gondolatot egyes szám első személyben, amire az egyik vagy másik alak gondol szerintetek. Hogy melyik szereplő gondolatára lennék kíváncsi, megérintem a vállát.”

1. György és az édesanya a konyhában Miklósról beszélnek.

„Hát a másik hol van? [...]
Hívatom -” de György úr ezt rikoltja: „Nem kell!”

2. György áll, vele szemben Miklós, akit az édesanya átölel.

„Úgy anyám! kecsegtesd ölbeli ebedet”

3. György pofon vágja Miklóst – az ütés utáni pillanatokban járunk:

„Itt a juss, kölök; ne mondd, hogy ki nem adtam!”

4. Miklós a kerítés tövében ül, miközben György és katonái megdobálják a palánkot és hergelik Toldit.

„Hé fiúk! amott ül egy túzok magában”

(ehhez több szereplő is beállhat katonának, így azt is meg lehet vizsgálni, hogy vajon mindenki egyetért-e ezzel a helyzettel.)

5./b

A fentebb említett pillanatokat úgy is megvizsgálhatjuk, hogy adott pontokon megállítjuk a filmet – nem az első megtekintés alkalmával, hanem újra elindítjuk ezt a részt, miután egészben megnéztük – és a filmképet nézve tesszük fel a kérdéseket és hallgatjuk meg a gondolatokat. Ugyanaz a játék fog lezajlani, csak más formában. Ez hasznos lehet, akár időnyereség szempontjából, vagy ha a csapatnak idegen a drámafoglalkozásokon való szereplés; vagy pusztán azt érezzük, hogy ez a forma komfortosabb lenne a számukra.

5./c

Miután megnéztük vagy felidéztük a filmbeli helyzeteket, az utolsó pillanatnál lassíthatunk, elidőzhetünk hosszabban egy játék erejéig úgy, hogy Miklós szerepében a tanár van.

Toldi Miklós ül a kerítés tövében, miközben György és katonái megdobálják a palánkot és odaszólnak neki. Ugyanúgy a gondolatokat nézzük meg, mint az előbb, de most a tanár veszi fel a központi alak szerepét: Miklós szerepében nem csak passzívan ül, hanem megmozdul, kilép a helyéről és kérdez, válaszol, kommunikál a résztvevőkkel. Az alábbi kérdések mentén vizsgálódhatunk:

- Mit tegyek most?
- Meddig tűrjem ezt?
- Mit kell tennem, amikor mások bántanak engem? Sétáljak el, vágjak vissza, vagy maradjak csendben és várjam meg, míg megunják?

6. A bosszú elmarad… 14 perc

ß: 3
¤: P
#: G

A cél a gondolatok elmélyítése: a szereplők ki nem mondott mondatainak, motivációinak feltérképezése, kapcsolatteremtés a történet szereplőivel.

„Vonjunk párhuzamot egy általatok is ismert film szereplőivel: a *Bosszúállók* – ahogy a nevükben is benne van – visszavágnak, megbosszulják a sérelmeket, ezzel szemben Toldi csak „tűrte, ameddig tűrhette".

Kérdések:

- Miért tűr?
- Miklós hányszor fogja vissza magát? Hányszor nem üt vissza?
- Miért nem áll bosszút?

„Hol, mikor és kitől tanulta Miklós azt, hogy nem kell bosszút állni? Hogy hiába bántanak téged, te ne bánts senkit? Ehhez váljunk szét három-négy kisebb csoportra. Találjatok ki egy képet, egy pillanatot, amit láthatott. Lehet, hogy szereplője az adott szituációnak, de az is lehet, hogy nem része a történésnek, pusztán látja, ami történik. Választhattok akár egy teljesen hétköznapi pillanat, ami valamiért meghatározó a fiatal Miklósnak. Az életkorát is kitalálhatjátok ti. Lehet óvodás korú, kisiskolás, kiskamasz akár… Egy pillanat, ami valamiért megmaradt benne."

7. Bemutatás és értelmezés 5 perc

ß: 3
¤:SZ
#: K

A cél a szereplők motivációinak megértése.

Az elkészült képeket megnézzük, elemezzük.

SZÜNET

8. Családi legendárium 7 perc

ß: 3
¤: P
#: SZ, T

A cél Toldi Miklós és Toldi György alakját közelebb hozni a résztvevőkhöz.

„Azon gondolkodom, hogy vajon Toldi György mitől lett olyan, amilyen. Nem gondolnám, hogy így született, ilyenformán jött a világra… vagy szerintetek igen? Azt szokták mondani, hogy a gyermek tiszta lap. Ez igaz?

Kérdés:
- Gonosznak születünk vagy a körülmények tesznek azzá?
- Mikor dől el, mitől függ, hogy „György" leszel vagy „Miklós"?

„Ugyanazt az életet élték kisgyermekként, hiszen testvérek: ugyanazok a szüleik. Mégis tökéletes ellentétei egymásnak az öccsével. Kicsit szeretném jobban megérteni Györgyöt, illetve a körülményeket. Arra kérnélek titeket, hogy a következő játékhoz váljunk szét három kisebb csoportra. Minden csapatnak adnék egy pillanatot a két testvér életéből:
- az első ütés – amikor György először ütötte meg a testvérét. Hány évesek, hol és miért történt?
- az első pillanat, amikor az édesanyja valamiért Miklóst ölelte meg, és nem Györgyöt. Mikor és miért történt? Pontosan hogyan?
- az első pillanat, amikor Miklósnak György és a barátai „beszólnak". Nem bántják fizikailag, nem érnek hozzá, de szavakkal inzultálják. Mikor történt, miért és hogyan?

Készítsetek egy állóképet! – ez a kezdőpont. A képet ezután indítsátok el, és egy nagyon rövid jelenetet vagy mozgássort csináljatok hozzá. A jelenet vége ismét legyen egy állókép, ez a végpont. A kettő között ne teljen el sok idő, maximum 10 másodperc. A jelenet alatt csak egyetlen mondat hangozhat el, de az bárkitől: bármelyik szereplő megszólalhat, a jelenet bármely pontján."

9. Reflexió 8 perc

ß: 3
¤: SZ
#: K

A feladat a kiscsoportos munkák elemzése, átbeszélése.

Ha kész vannak a csapatok, akkor mutassuk meg egymásnak az elkészült jeleneteket.

10. Nézőpontok 7 perc

ß: 3
¤: P
#: SZ, T

Az cél az elkészült jelenetek továbbgondolása, a szereplők árnyalása, nézőpontjaiknak vizsgálata.

„Ezek után megnézném azt, hogy mit tett a két testvér, mikor senki sem látta őket. Egyedül, amikor nem kell megjátszani magát, nem kell azon gondolkodni, hogy ki látja, ki nem őket, nincs velük senki, egyedül vannak. Arra kérném a három csoportot, hogy dolgozzanak tovább és találják ki az iménti pillanatok utáni történéseket. A cél, hogy minden kitalált jelenet után legyen két apró villanásunk: az egyik az, hogy mit tett Miklós, a másik az, hogy mit tett György az iménti jelenet után. Azért mondom, hogy villanás, mert ez egy néhány másodperces jelenet legyen csak! Az érdekel, hogy miként érzi magát a két testvér. Mit érez, milyen lelkiállapotban van, és ez hogyan jelenik meg? Ez lehet, hogy csak egy arckifejezés, egy mozdulat, egy tett, egy hang. Mindkét testvért mutassátok meg nekünk. Ha valaki szükségét érzi, használhat eszközt a jelenet során. Bármilyen személyes tárgyat, amit itt most fellelhetünk: egy táskát, egy kabátot, pulóvert, bármit, amivel meg tudja jeleníteni azt, amit a figura érez.”

11. Reflexió 8 perc

ß: 3
¤: SZ
#: G

Az cél a bekövetkezett változások elemzése, miértek tisztázása.

Megtekintjük és elemezzük a rövid jeleneteket.

12. A bosszú elmarad… 7 perc

ß: 3
¤: P
#: G

A cél a visszakapcsolás a kiindulóponthoz, illetve az eredeti műhöz.

(Ez az a pont, ami elhagyható, ha időben megcsúsznánk valahol.)

12./a

„Szeretném, ha visszaidéznénk azt a pillanatot, amikor Toldi Miklós ott áll György ágyánál. Ezt láttuk legelőször a filmben, de a cselekmény idejében ez előtt történtek azok a pillanatok, amiket az imént megvizsgáltunk. Megölhetné a testvérét, de nem teszi. Mi zajlik itt le benne? A játék az lenne, hogy én beállok a kör közepére Toldi szerepében, titeket pedig arra kérlek, hogy mondjatok olyan dolgokat, amik vagy arrafelé visznek engem, hogy tegyem meg, azaz öljem meg a testvérem, vagy pedig olyan gondolatokat, amik visszatartanak ettől. Reagálni fogok az általatok mondottakra szóban vagy mozdulatban. Beteszek egy üres széket a körbe, legyen ez Toldi György ágya. Ha odaérek a székhez, akkor az azt jelenti, hogy megölöm. Ha a másik irányba indulok, vagyis hátrálok és elhagyom a kört, akkor az azt jelenti, hogy nem teszem meg, kimegyek a szobából. Középről fogok indulni és arra fogok mozdulni, amerre egyik vagy másik gondolat »lök« engem. Az is lehet, hogy ennek a játéknak más lesz a vége, mint amit a filmben láttunk, de ezzel semmi gond nincsen. Tegyünk egy próbát!”

12./b

„Szeretném, ha visszaidéznénk azt a pillanatot, amikor Toldi Miklós ott áll György ágyánál. Ezt láttuk legelőször a filmben, de a cselekmény idejében ez előtt történtek azok a pillanatok, amiket az imént megvizsgáltunk. Mi zajlik Györgyben? A játék nem valóságos, nem történt meg az, amit most kipróbálunk. Ha megengeditek, eljátszom én György szerepét és ti mindannyian lennétek Miklós. Ha valakinek kedve van, kipróbálja egyedül. Ha nincs, akkor megnézzük közösen ezt a kitalált jelenetet. A szituáció az lenne, hogy György felébred, mikor Miklós közeledik az ágya felé. A valóságban mit tenne? Kiabálna? Rátámadna? Én nem ezt fogom tenni: csak beszélgetünk. Ez lehet az, amit soha nem tettek meg egyébként ők ketten. Most megnézhetjük. Mit mondanának egymásnak, ha tehetnék? Tegyünk egy próbát!”

13. Lezárás

1 perc

ß: 5
¤: SZ
#: G

A cél tanulságok levonása, a látottak összegzése.

Lehetséges kérdések:

- Miért ment tönkre a két testvér kapcsolata?
- Mit kellene tenniük, hogy jobb legyen a viszonyuk?
- Ez egy kitalált hőseposz, de van-e valóságalapja?
- Megtörténhet-e ez a „mese”?
- Melyik karakter viselkedése volt számodra ismerős?
- Van-e az iskolában, baráti társaságban Toldi Miklós és György esetéhez hasonlító példa?